

אדר התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

א-זעירא בויקרא

לפרשת ויקרא

2. העיטורי תורה על ספר בראשית אומר:

"פתחה התורה באות ב' תחילה וכן כל המסכתות בש"ס פותחות בב', כדי שידע האדם שאפילו את האות א' לא השיג".

קיימת כמובן א' לפני ה ב' של בראשית ברא, אך לא בכדי פתחה התורה באות ב' , שכן מה שלפני האות ב', היינו האות א' - האלוקות העליונה והנשגבה. אלוקות שלנו כיצורי אנוש, אין הבנה ותפיסה בה כלל. אנו נבראנו למציאות נתונה, וכל שיכולתנו לעשות הוא לברר מה תפקידנו ומה מטרתנו, בהתאם למה שההדרכה האלוקית מדריכה אותנו באמצעות התורה.

3. רעיון דומה מלמד ה"זוהר" על בריאת העולם (ח"א, ג.):

"בבריאת העולם נכנסו כל האותיות וביקשו שה' יתברך יברא בהן את העולם. אות א' עמד מן הצד ושתק, עד שקרא לו ה' ואמר לו: מפני מה אתה שותק ולא אומר כלום? אמר: אין לי כוח לעמוד לפניך, שכל האותיות במנין מרובה, ואני באחד (א=1). השיב ה' לאלף: אל תירא, שאתה ראש לכולן כמלך, ובך אני עתיד ליתן תורה לישראל, שנאמר: "אנוכי ה' אלקיך", אנוכי ראש לכל הדברות ואלף ראש לכל האותיות. הרי לפנינו שאות א' עצמה רומזת על ענוה משום שעמדה מן הצד בהכנעה, ומשה רבינו ע"ה בדומה לה עמד אף הוא מן הצד, וזכה אף הוא כמוה שתינתן על ידו".

בעוד ספר ויקרא פותח כשה-א' זעירה, מנגד בדברי הימים מופיעה המילה "אדם" עם א' רבתי (א' גדולה).

4. בדברי הימים א' (א' א'):

אָדָם שֵׁת, אָנוּשׁ. בִּקִּינָן מִהַלְלָאֵל, יָרָד. גַּ חֲנוּךְ מִתּוֹשֵׁלַח, לְמֶוֶז

על פי המסורה, ישנה חובה, לכתוב אותיות מסוימות בספר תורה, באופן חריג. ישנן אותיות שיש עליהם נקודות וישנן אותיות חריגות בגודלן או בקטנותן.

1. רשימת האותיות המוגדלות (רבתי) או זעירות:

- בראשית, פרק א, פסוק א', האות הראשונה - ב' רבתי.
בראשית פרק ב' פסוק ד' "בהבראם" - ה' זעירה.
בראשית, פרק כ"ג פסוק ב' "ולבכתה" - כ' זעירה.
בראשית, פרק כ"ז פסוק מו' "קצתי" - ק' זעירה.
שמות, פרק ל"ד פסוק ז' "נצר חסד" - נ' רבתי (למנהג תימנים-רגילה).
שמות, פרק ל"ד פסוק י"ד "לא אחר" - ר' רבתי.
ויקרא, פרק א' פסוק א' "ויקרא" - א' זעירה.
ויקרא, פרק ו' פסוק ב' "מוקדה" - מ' זעירה (מנהג לתימנים-רגילה).
ויקרא, פרק י"א פסוק מ"ב "גחון" - ו' רבתי.
ויקרא, פרק י"ג פסוק ל"ג "והתגלח" - ג' רבתי.
במדבר פרק י"ד פסוק י"ז "יגדל נא" - י' רבתי.
במדבר, פרק כ"ז פסוק ה' "משפטן" - נ' רבתי.
דברים, פרק ו' פסוק א' "שמע...אחד" - ע' רבתי.
דברים, פרק כ"ט פסוק כ"ו "וישלכם" - ל' רבתי.
דברים, פרק ל"ב פסוק ו' "הלה תגמלו" - ה' רבתי.
דברים, פרק ל"ב פסוק י"ח "תשי" - ת' וש' שתי אותיות רבתי.

בשיעורנו זה, העוסק בפתיחת ספר ויקרא, נדון בשתיים מאותיות אלו. באות ב רבתי שבה פותחת התורה במילה בראשית, ובאות א זעירה במילה הראשונה בספר ויקרא - ויקרא.

שאלה ידועה היא מדוע פתחה התורה באות ב"ת (בראשית) ולא באות אל"ף?

על שאלה זו נאמרו פירושים רבים.

7. שנאמר עליו במדבר (כ"ג, ד'):
ויקרא אלהים אל בלעם.

8. רש"י על ויקרא א' מדגיש:

"לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה - לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו ג): "ויקרא זה אל זה" אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר (במדבר כג ד): "ויקרא אלהים אל בלעם" בעל הטורים מוסיף שאצל בלעם נאמר "ויקרא" מלשון מקרה, לרמוז לו שהקב"ה נגלה אליו במקרה, מה שאין כן אצל משה שהקב"ה נגלה אליו בדרך חיבה והוא לשון ויקרא.

9. בשבת שעברה, בסיום חומש שמות (שמות מ')
נאמר:

"ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן" משה לא נכנס לאוהל מועד בשל הענן, אך לאחר מכן כאשר הענן עולה מעל המשכן הקב"ה כביכול מזמין את משה רבינו לגשת פנימה אולם משה לא נכנס. למה צריך היה בכלל לקרוא לו למשה? למה לא נכנס בעצמו? הרי הוא בעצמו עשה את המשכן!?"

10. אומר מדרש שמות רבה יט ג:

אמר משה: ומה אם סיני שלא היתה קדושתו אלא לשעת מתן תורה לא עליתי אלא ברשות, שנאמר: "ויקרא אליו ה' מן ההר לאמור" (שמות יט ג), אוהל מועד שהוא לדורות האיך יכול אני להיכנס לתוכו, אלא אם קורא אותי הקדוש ברוך הוא והסכים הקב"ה לדעתו שנאמר "ויקרא אל משה"

הטעם המובא בדברי חז"ל, הוא שמשה רבינו, העניו מכל האדם על פני האדמה, לא ראה את עצמו ראוי להיכנס למקום הקודש ולכן נשאר בחוץ.

בתחילת פרשתנו, הקב"ה קורא אל משה באופן מפורש ומבקש ממנו להיכנס. אומרים חז"ל כי בזאת בא הכתוב להודיע ענוותנותו וצניעותו של משה.

11. ממשיל זאת המדרש רבה:

"משל למלך שציוה את עבדו ואמר לו: בנה לי ארמון. וכשנכנס המלך לארמון, על כל דבר ודבר שהיה מביט היה מוצא את שמו כתוב עליו. אמר המלך: כל הכבוד הזה עשה לי עבדי ואני מבפנים והוא מבחוץ? (קראו לו שיכנס לפני ולפנים. כך, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה: עשה לי משכן, על כל דבר ודבר שהיה עושה היה משה כותב עליו: "כאשר ציווה ה' את משה". אמר הקב"ה: כל הכבוד הזה עשה לי משה ואני מבפנים

אומר הרב שלמה לוי שככלל, ישנם שלושה גדלים של אותיות בספר התורה קטן בינוני וגדול, כאשר רוב האותיות הינם בינוניות אך לעיתים כאשר התורה רוצה ללמד אותנו ערך רוחני או ערך מוסף, הדבר בא לידי ביטוי גם בגודל האות.

השוני בין א' קטנה לא' גדולה מחדדת את ההבנה, מהי הדרך הראויה והרצויה בעיני הקב"ה כדי להתקרב אל הקודש פנימה.

הטעם שנכתבה מילת ויקרא באות "א" זעירא, ולעומת זה נכתב אדם בדברי הימים באות "א" רבתי הוא כדי שנשכיל את המסר שהעביר לנו קהלת.

5. קהלת ז':

"גם את זה לעומת זה עשה האלהים"

ללמדנו שמעשיו של האדם הם הגורמים לגודל דרגתו בעולם. כפי שהאדם הראשון אף על פי שהיה יציר כפיו של ה', כיון שלא שמר את מצות ה', דהיינו, שכביכול הגביה את עצמו בעולם הזה, נכתב שמו עם אות "א" רבתי, וגורש מגן עדן.

לעומתו משה רע"ה זכה להיות רעיא מהימנא מכיון ששמר את מצוות ה', והשפיל את עצמו בעולם הזה. עוצמת גדולת משה היתה בכך שלמרות גדולתו הכיר בקטנותו בפני בורא עולם.

מודעות עצמית זו היא אשר הכשירה את משה לקבל את הגילוי הגבוה ביותר של השכינה. כאשר הכוחות לקבלת הגילויים הללו ניתנו לו מלמעלה, על ידי הקריאה של ה' אליו.

ככל שאדם מתעלה בתורה בעולם הזה, הוא מרגיש את עצמו יותר שפל. משום כך נכתבה מילת ויקרא עם אות "א" זעירא. לרמז שראשית ויסוד לימוד המקרא, הוא בכך שישפיל האדם את עצמו, וירחיק ממנו את יצר הגאווה. לפי שכל המשפיל עצמו ה' מגביהו.

6. הרב שמחה בונם מפשיסחא לומד שהיא רמז לענווה ושפלות. ושאין הלימוד מתקיים כי אם במי שמקטין את עצמו בעיני עצמו:

משה רבנו הקטין עצמו, נשאר שפל בעיני עצמו, בדומה לאדם פשוט שעומד על גג גבוה, לא יעלה בדעתו להתגאות על כך, שכן הוא יודע שאינו גבוה וכי הבניין הוא המגביה אותו. כן גם משה רבינו. אף כי ידע את רום מדרגתו, היה סבור תמיד שהמעלות אינן של עצמו אלא הקב"ה העניקן לו.

חלק מהפרשנים מלמדים שה' המעיט את האות "א" על מנת ללמדנו שאומרים רק מקצת שיבחו של האדם בפניו.

אחרים דורשים את ההבדל בין ויקרא' ללשון ויקרא': נאמר במשה לשון ויקרא' כדי להבדילו מבלעם,

ויקרא מעלה על נס את משה רבנו העסוק בסוגיית הריחוק והקרבה בין הקב"ה לאדם. מחד, משה היה אדריכל אהל מועד, שנבנה על מנת לבטא את ההתקרבות אל הקב"ה, ומאידך יודע משה כי "לא יראני האדם וחיי". משה רבנו עומד מחוץ לאוהל מועד ומקבל את הציווי: "ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר".

מדרש שמות רבה (י"ט, ג') עומד על יחסי הקרבה והריחוק שבכניסת משה לאוהל מועד מדויק לשון התורה בקריאה ובדיבור של הקב"ה עם משה.

15. מדרש שמות רבה (י"ט, ג'):

"אמר ר' זריקא... לא בא הכתוב אלא להודיע ענותנותו וצניעותו של משה. בנוהג שבעולם אדם שהמלך רגיל לדבר עמו, בכל עת הוא נכנס ויוצא שלא ברשות, מפני שלבו גס במלך. אבל משה רבנו עליו השלום אינו כן, אף על פי שדיבר עמו הקב"ה פנים אל פנים כמה פעמים היה עומד ומרתיע ונוהג כבוד בשכינה, כאילו לא נדבר עמו מעולם, ובדבר הזה זכה... שכל זמן שייכנס - מיד שכינה מדברת עמו. שנאמר 'ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו' (במדבר ז'). הדא הוא דכתיב 'ושמר אדניו יכבד'".

המדרש מדגיש כי מרחק של כבוד חייב להימצא גם באווירה של קרבה יתרה, ורק כאשר כל צד יודע את מעמדו ומקומו יכול להיווצר יחס נכון של קרבה אמתית.

חז"ל הרחיבו את העקרון של מתן כבוד והורו לנו כיצד לפנות נכון לזולת.

16. הגמרא במסכת יומא ד', ע"ב אומרת:

"ויקרא אל משה וידבר'. למה הקדים קריאה לדיבור? לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחברו אלא אם כן קורהו... אמר רבה: מניין לאומר דבר לחברו שהוא בכל יאמר, עד שיאמר לו לך אמור - שנאמר 'וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר'".

17. במדרש "שכל טוב" (ויקרא א') למדו מכאן:

"ויקרא אל משה' - מכאן שלא יכנס אדם לביתו של חברו עד שיאמר לו היכנס'".

הגמרא והמדרש לומדים מאופן הפנייה של הקב"ה למשה על כללי התנהגות לזולת: אל תפתיע את האחר בפנייתך אליו אלא קודם קרא לו והסב את תשומת לבו. אם חברך סיפר לך דבר מה אישי אל תפרסם זאת ברבים עד שיאשר לך.

וכן מוסיף המדרש כלל חשוב למתארחים: אל תפתיעו את המארחים בכניסה פתאומית לביתם ללא קבלת אישור כניסה.

יצירת אקלים של פתיחות הוא חיוני בכל ארגון ובכל משפחה, שהרי בלא כך התקשורת בין האנשים תהיה

והוא מבחוץ? קראו לו שייכנס לפני ולפנים, לכך נאמר: "ויקרא אל משה".

חז"ל מלמדים שלשון "ויקרא" הוא לשון של חביבות ונעימות. הטעם לכך - "הענווה" שהיא הביטוי הפלאי של משה הבא לידי ביטוי באי הזעירה שהיה מקטין את עצמו. הענווה עומדת מעל הכל. על האדם להקטין עצמו כדי לזכות לקרבת ה'. אדם שרודף אחר כבוד ושררה - הכבוד בורח ממנו, וכל מי שבורח מן הכבוד והשררה - אזי הם רודפים אחריו.

12. כאמור במשלי (כ"ט):

"גאות אדם תשפילנו ושפל רוח יתמוך כבוד"

בהמשך הפרשה מוזכרים סוגים שונים של קורבנות וביניהם קורבן מנחה. בקרבן המנחה בא רמז נוסף למעלת הענווה.

13. מובא במדרש הגדול:

"בוא וראה, כשהזכיר הקב"ה קורבן בהמה שהוא קורבן עשיר, לא הזכיר נפש בעליה, אלא "אדם כי יקריב". אבל כשהזכיר קורבן מנחה, שהיא קורבנו של עני, חיבבה ופירסמה ואמר: "ונפש כי תקריב" - כאילו נפשו הקריב. דע לך, הרי שלא היה לו אלא סאה חיטים למחיית ביתו, נטלה וטחנה ועשאה סולת והביאה קורבן, ונשאר בלא כלום, העלה עליו הכתוב כאילו נפשו הוא מקריב".

סימן נוסף לנושא הענווה מובא בהמשך הפרשה. כאשר נכתב

14. (שמות ט"ז ח'):

ונחנו מה, לא-עלינו תלונותיכם כי על ה'.

כאן חסרה האות א' לגמרי, אולם, הענווה שבו לא צמצמה או בטלה את היכולת שלו אלא הביאה אותו לעשייה מתוך ניקיון כפיים וזכות הלב.

אצל אדם הראשון מצינו שהאות א' גדולה ובולטת, א' המסמלת לשון גאווה, שבסופו של דבר, הביאה לחטא אדם הראשון שחשב כי יש ביכולתו להתמודד מול יצר הרע ולגבור עליו, אך נפל בחטא עץ הדעת טוב ורע. משה רבינו שהביא את עם ישראל למעמד הר סיני הצליח לבטל את חטא אדם הראשון, וכך אנו מוצאים בפסוקים המתארים את מעמד הר סיני, שעם ישראל נאמר בו, "וינועו ויעמדו מרחוק", התנועה אחורנית היא לכאורה התרחקות מהר סיני, מלמד אותנו שזו הקרבה היותר גדולה לקב"ה. מתוך ההכרה של גודל האירוע והמעמד נעו אחורה בכדי לקבל כלים, כלים של ענווה, והכל מתוך הרצון הגדול להדבק בבורא העולם.

הרב שמואל שנהב, מנהל ישיבת נעם בירושלים מדגיש שקריאה זו העומדת בתפר שבין סוף ספר שמות לספר

התורה? כלום טוב לו למי שרוצה לקרוא בספר שיתחיל לקרוא מאמצעיתו ויניח את ההתחלה?... (אמר לי): תשובתך בני על שאלתך היא, שה' יתעלה תיקן להקריב קרבנות כדי לכפר על חטאותינו, וכשהם מתקבלים נסלחים עוונותינו ומתכפרות אשמותינו. וכשחרב בית המקדש - ייבנה במהרה - ובטלו הקרבנות, התקינו אבותינו שנהא מתחילים בקריאת ילדינו מויקרא, מפני שיש בו זכר לקרבנות. ותיחשב לנו קריאתם לפני ה' יתברך כקרבנות שהקרבנו, ובזאת ינופרו לנו רבים מחטאותינו."

דברים אלה מלמדים ראשית לכל, שכזה אכן היה הנוהג שאביו של רבי נסים, מנהיגה הגדול של קהילת קירואן וראש הישיבה, לא ניסה לערער עליו. הסברו למנהג מחזק את הרעיון שהקריאה בקורבנות כמוה כהעלאת קורבנות, והיא קודמת לכל הכרה אחרת באל.

אי אפשר להבין את הדברים בלא להכיר בכך שבתקופת הגאונים התקיימה מחלוקת בעניינים דידקטיים עקרוניים בין הקהילות השונות, ואפשר שאף בתוך הקהילות עצמן. יודעים אנו שעל אף הדברים המפורשים בחז"ל, קהילות לא מעטות תיקנו שמלמדי תינוקות יתחילו ללמד בספר בראשית דווקא, בעוד שקהילות אחרות, כנראה הרוב, דבקו בהוראת חז"ל. את ההסבר לרצון לשנות ולהתחיל בספר בראשית הבאנו קודם לכן. זו התפישה שיש להעניק לילד בתחילה את הכרת הבורא ומעשיו. ספר בראשית מתאר את העולם כשייך לכל בראיו ונברא בעבור הכל; הוא מודיע, קבל עם ועולם, שעוד קודם שנהיינו יהודים, היינו בני אדם.

תחילת הלימוד בספר ויקרא מכריזה את ההיפך המוחלט: הדבר החשוב ביותר הוא קיום מצוות האל. אנו סגורים בתוך בית המקדש שלנו וסמליו, ואין לנו דבר עם העולם שבחוץ. כפי שמבקש דוד המלך

20. **בתהילים כ"ז ד':**

אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם יהוה ולבקר בהיכלו
האב הנותן בידי בנו את ספר ויקרא ומשלחו לעולם, מייעד לו חיים של עם לבדד ישכון, עם שהקשר החשוב ביותר הוא הקשר לבורא, ועם המכיר בפער הבלתי ניתן לגישור בין האלוקות לאנושות. ספר ויקרא מדגיש את הקשר הישיר בין ה' לעמו הנבחר, קשר המבוטא על ידי מקום הקדושה בבחינת "הזר הקרב יומת".

21. **מדרש פליאה דורש את הטעם לכך שנכתב ויקרא**

באות א קטנה:

"אתם ולא משה".

חסרה. אך יחד עם זאת יש להדגיש כי הפתיחות צריכה להתבסס על ההכרה במעמדות השונים בקרב בעלי התפקידים.

ממונה אשר ישכיל לעמוד על כך שהכל יכירו במעמדו - יוכל גם להיפתח עם עובדיו; היודע לשמור על מרחק של כבוד - הוא זה שיזכה למלוא תשומת הלב. גם בחברה וגם בחוג המשפחה.

במציאות ימינו כאשר מוסדות החינוך ומקומות העבודה מתהדרים במתן יחס אישי אשר ניתן לכנותו כמעט "יחס חברתי", עלינו לחזור וללמוד את הדרכות חז"ל מתי לפתוח את הדלת ומתי לסגור אותה, כדי לשמור על מרחק ראוי של כבוד ולבנות תקשורת נכונה. דבר שיעכול למנוע לפחות חלק מהתופעות המכוערות המתפרסמות חדשות לבקרים.

ואם במוסדות חינוך עסקינן, הרי ידוע הוא כי ספר ויקרא, הוא החומש הראשון בו נהגו בתלמודי התורה לפתוח לתינוקות של בית רבן. מדוע דווקא בקורבנות?

18. **אומר מדרש ויקרא רבה:**

יבואו תינוקות שהם טהורים מכל חטא ועוון ויעסקו בטהורים

מדוע דילג החינוך היהודי המסורתי על נפלאות הבריאה, על קורות שלושת האבות, וארבע האימהות של המשפחה המייסדת של הלאום שבספר בראשית?

כיצד זה דלגו על הרגע המחונן של יציאת מצרים שבספר שמות ישר לספר ויקרא כדי דווקא בו להתחיל את ראשית לימודו של הילד היהודי?

תשובה אחת לכך באה מדברי המדרש שראינו קודם. פגישתו הראשונה של הילד עם בוראו, זו שתישאר טבועה בו כל חייו, צריכה להיות דרך המעשה, הצו, המסגרת הממסדית, ורק לאחריה תבוא ההכרה הנפשית והחוויתית, בבחינת "נעשה ונשמע".

עדות יפה לתפישה זו שרדה בזיכרונותיו של אחד מחכמי ההלכה החשובים של המאה ה-11, רבי נסים בן יעקב מקירואן, היא טוניס של היום. בין עבודותיו ההלכתיות החשובות ליקט רבי נסים קובץ סיפורים, שהעלה על הכתב בערבית, באותיות עבריות, כנהוג באותה תקופה, ושמו "חיבור יפה מן הישועה".

19. **אחד מסיפורי הקובץ הוא סיפור "התינוק וספר**

בראשית", שבסופו מוסיף רבי נסים (בתרגום ח"ז

הירשברג):

"בהיותי עדיין צעיר שאלתי את הזקן הראש, אבי הרב הראשון נוחו עדן, בשעה שקראתי לפניו פרשת ויקרא: אדוני, למה נוהגים אנו להתחיל לימוד התינוקות בתורה מויקרא ואנו מניחים בראשית, שהוא ראשית לימוד

כוונת המדרש לומר שעיקר מטרתו של קורבן להכניע את האדם שיתחרט על מעשיו וישפיל עצמו, אמנם משה רבינו שהיה עניו מכל אדם פשוט הוא שאין צריך להביא קורבן וזה מה שאמר במדרש "אתם ולא משה. זוהי אם כן כוונת התורה בא' הזעירה לומר לאדם שיקטין את עצמו כמו אותה א' ע"י ענווה וממילא גם לא יצטרך להביא את הקורבנות כמו שאומר הכתוב "זבחי אלוקים –רוח נשברה".

למצוא את הטוב בכל אחד, גם במי שמכעיס אותנו. והטוב הזה, הנקודה הטובה שמצאנו בו "צובעת" את כל כולו ואנו מביטים עליו אחרת. למצוא טוב בכל מצב, בבחינת "בצר - הרחבת ליי". לחשוב טוב למרות שהטוב הוא נקודה זעירה, אחת מיני אלף, משום שהשינוי בסופו של דבר יגיע. וכשם שאנו מתייחסים לזולת, כך גם יתייחסו אלינו - מידה כנגד מידה, כפי שנאמר בפרשתנו "אדם כי יקריב מכס", מכס – ראשי תיבות: מידה כנגד מידה.

יהי רצון שנזכה לכל הסגולות שמרמזת עליהן א' זעירא של ויקרא: קדושה וטהרה כאילו הקרבנו קורבנות, ענוה ושפלות, מציאת הטוב באחרים ובנו, ואל נשכח – שכפי שאנו מודדים לאחרים כך מודדים לנו.